

2014 KUM CHANG SING LA IM TUNG KHEI NAK M'VA KHO
NANG NAW NA HMAT VAI HLÜ CI CU:

PAKHUI AVAN KHEI NAK VAN NAW MI BI TUK KHAI NEI

I na hmat tu vai hlü naw?

M'thein nak hlü

Kho pöng bun Myanmar Kho ah k'chang tääp nak bawi phung ah hmawk k'chang K'Kheih nak cu kho kum 2014 ng'len cha hnüp (30) ka naw ng'bi cha hnüp (10) ah khüt k'chang K'Kheih nak bi vai kiak ci. Myanmar kho kiong awm ci püi paw chang van naw dawn ne bi tu püi vai hlü ci. kho kum a k'shou kä bi ba ah kia sei k'chang K'Khei nak ah mawrg cu K'Chang tu mat k'täi naw hmat vai cu kei mi naw ka ni m'thein gui khai kiak ci nei.

A shin ah bü nak gui awn I na hmat vai hlü naw? ci ah ca uk cu pyan law ah kiak ci shin ung bi khai van nawn shin ah ca uk cu phat ne bi vai ah pyein hlü nei.

Shin ah ca uk a pyi khüüm vai ah bi püi ci (kulathameka) ngui shui nak ng' bum (UNFPA) ah khan ah a naa ah yei kyai nak om ci nei. shin ah bi nak hing vai ah hmawk ah kho bi bi lawh K'Chang gui la ng' vai gui phi kia, kho ah phäh phäh ung ka ng' bum gui phi kia, püi paw chang van ah khan ah m'tai m'khah nak om ci nei.

K'Chang pa khui van ah bi lawh nak awn a K'Cang ah gah law ah k'chang shing la im tung k'khei nak ung ka naw yä chang ci ma lam täng Myanmar kho k'thai cu vun vai ne bi vai kiak ci ah a maung.

U Khin Yi

Kho päng ng' bum ng' vai K'tung

K'Chang Shing hmat nak la K'Chang tääp nak bawi phung

Kho kum 2013 ng' bi cha ah kiong
K'Chang K'Kheih nak shüm ung
ng' shii gu; pyang ba ci ah
Daw htaui htaui Oo
Zuk-UNO Ngui shui nak (UNFPA)/ Pyi Kyaw Myint

I na hmat tu vai hlü naw?

1. Tüün nak	3
2. K'chang shing la im tung k'khei nak ci cu....	4
3. U gui k'khei gui vai?	5
4. A hawi ah k'chang shing k'khei vai	7
5. I sang ung i güt k'chang k'khei vai	8
6. I ah ng'pyi khai ah k'khei vai?	9
7. K'chang k'khei nak ng'thu m'khän	10
8. Shin gui k'khei yawp ung I gui ni m'thein ba gui vai	12
9. K'khei nak vai hmawk maa ne a na bi gui	15
10. Nang ah bi tu vai	17
11. Media ah bi lawh vai	18
12. Kho kum 2014 k'chang khei sang ng'shi vai ah ng'thu gui	19
13. K'cang k'khei nak m'thein ba nak	23
14. Kho kum 2014 k'khei nak vai hmawk ca ng'maa gui	24
15. Khüüp nak	26

1. Tüün nak

Myanmar kho ah k'chang k'khei nak cu kho kum 1983 ung ak hnuu pi bäih ah bi ah kiak se kho kum 30 phläñ law pyi ci nei.

Kho päng ng'bum ghangpubawi Myanmar kho naw k'chang shing tääp nak cu kho kum 2014 ng'len cha hnüp (29) ung ka awn k'bi cha (30) khüt bi khai ah kiak ci. Myanmar kho ah k'chang k'khei nak cu kho kum 1983 ung ak hnuu pi bäih ah bi ah kiak se kho kum 30 phläñ law pyi ci nei. küm päng ciah k'chang shing hmat vai cu kho a ng'yäh chan nak vai ah hmawk hmat vai hlü ci nei. Kho ah ng'yäih k'chan nak la k'chang shing ah däm daa law nak hmat vai ah kho kum (10) ung ng'hngüi ät k'khei vai ci ne kho van ah kula ta me k'ka(UN) ng'bum a pyen nak om ci nei. A ni ah täm pang nak awn kho kum 2005 ung tün ne kho (200) ung k'chang k'khei pyi ah kiak ci.

Myanmar kho ah kho kum 2014 k'chang k'khei nak cu kho ah m'hnüt bäi nak bi law vai ung a ng'mang a k'khaih van ah om ih nak, sum lei nak, kho pyan nak, kho ah ng'yäh chaan nak la k'chang van ah awm ih a bä pi vai kho uk nak thei vai ah ni law khai ah kiak ci. k'chang van ah awm ih cu a täng a lang ah a bä vai ah hmawk kho uk ci güi täng ah ka naw a mi bi lawh thei vai pigaw k'chang güi, kho ng'yäh chaang khai ah bi lou ci gui naw cu küm päng ciah k'chang shing a mi hmat vai hlü ci.

K'chang k'khei nak ah küm päng ciah ng'pyi ng'päng nak cu k'chang van u kä poih ba khai ah k'khei nak hning ah kiak ci. Cun ah kiak se ng'shi thäih law ung pyen ci naw ak cang ah a pyen vai ah kiak ci. A shin cu pigaw k'chang van naw hmat ne bi lawh hning ung va küm päng hning khai ah kiak ci. A cun ah a kia law vai ah pigaw k'chang van cu k'chang k'khei nak ah a bä nak gui hmat yawp vai hlü ci. Cun ah kiak se küm päng ciah k'chang shing k'khei

▲ Kho Kum 2013, ng'bi cha ah kyong K'Chang K'Khei nak shüm ung K'Chang K'Khei ci naw K'Chang tu mat ang'shi sang.
[Zuk-UNO Ngu shui nak (UNFPA)/ Pyi Kyaw Myint]

hning vai hlü ci. Shin ah ca uk cu Midea k'chang güi, kho ung ng'vai güi la pigaw k'chang güi naw teng u ne ak nii ah hmat tu vai ah pyan ah kiak ci. A hei güi hmat hlü ung a ng'et ah om ciah k'chang k'khei nak im ah hteit ne ng'shi tu hning ah kiak ci.

2. K'chang shing la im tung k'khei nak ci cu....

K'chang shing la im tung k'khei nak ci cu pi gaw k'chang van ah awm ih sum lei nak güi la k'chang shing k'khei ne laak nak, m'cun nak, m'küm nak la m'thein m'kaan ba nak ah kiak ci. Pyein hlü cu k'chang k'khei nak ci cu m'hnut nak ah a khin ung kho kiong ah om ciah k'chang güi k'khei nak ah kiak ci. K'chang k'khei sang cu kiong khüi tumat ah k'chang shing, a mi püi pawng nak la a hei a mi kiong khüi k'chang ung ka güi k'khei vai ah kiak ci nei.

K'chang shing ah däm daa law nak, k'chang güi ah awm ih ah ng'thawng nak güi hmat nak hning vai ah kho kum (10) ung ng'hngü ät k'khei ah kiak ci. K'chang k'khei nak ung ka awn gah law ah k'chang shing teng ba neta mi kho ah bä kiäp nak, a hlü nak güi mi hmat khai ah kiak ci. A shin ah k'chang shing teng ba neta kho uk ci täng naw phi mi kho kiong ah i hlü ci güi na hmat pe güi thei khai ah kiak ci. A vai sü ah, tu bäh ca ng'thei khai ah a ng'hmaw la law ba khai ah kho kum (5) ah kiong ah ca ng'thei law ba khai ah a ng'hmaw i k'chü law khai a mi hmat ung Ca ng'thei nak ah im i k'chü cawh vai, m'thei khai ah k'chang i k'chü hlü khai cu hmat khai ah kiak ci.

Shin ah k'chang k'khei nak kä ah cang law ung läi a ng'hmaw güi ah ca ng'thei nak ung saya i k'chüi naw a m'thei vai ci cu ng'lat law yawp hning ci. A cun ah mäih ah Sei tu m'bei nak, tüi peit nak, mei peit nak güi ung phi ng'lat law yawp hning ci. Cun ah kiak se kho kum 2014 k'chang k'khei nak ung cu a shin güi a ng'käk vai hlü ci. Mi Myanmar kho ah phi kho kum 1983 ung bäng k'chang k'khei man ah kiak se tu ngoi güt mi awm ih nak güi phi kho hei güi awn kä a ng'pha tu hlawt phi mi hmuh hning ciah kiak ci nei.

K'Chang K'Khei nak shüm ung ,K'Chang K'Khei ci gui naw amikkhei pyi im ung hmat ba nak bi ci gui Zuk-UNO Ngu shui nak (UNFPA)/ Pyi Kyaw Myint

M'hnüt nak ah khin ung kho kiong ah awm ciah k'chang a van k'khei vai ah kiak ci.

3. U gui k'khei gui vai?

(a) K'chang k'khei nak ah khin (kho kum 2014 ng'len cha hnüp 29 mü m'htan) Myanmar kho kiong ah k'chang van k'khei vai ah kiak ci. A cun ah k'khei nak ung im kiong khüi ung ka güi, a hei ng'bum güi, im kä tha ciah k'chang güi phi k'khei ah kiak ci. Myanmar k'chang bäng kä kiak se kho hei k'chang phi k'khei vai ah kiak ci.

(b) Kho hei ah bi bi ci güi (kä cu ung) bi bi ciah k'chang güi phi k'khei güi vai ah kiak ci. A shin güi cu k'chang k'khei nak ung bäng bi bi nak vai ah kiak ne a hei i tang ah phi kä mang phung phung vai ah kiak ci. k'chang k'khei nak güi cu kho päng ng'bum ung ka awn a hei pigaw k'lääm khüt pigaw k'chang güi ah awm ih a van ng'dang sak khai ah kiak ci. A shin güi cu k'chang tumat ah hmawk bäng bi ah kä kiak ci. A i ah ng'shi thäh law ung pyen vai güi cu a hei u awn phi kä m'hnuh tu vai ah kiak ci. Ng'shi thäh nak güi naw pigaw k'chang vuk a hmuk sak nak, m'kat nak güi tumat phi kä om khai ah kiak se pigaw k'chang van naw a mi ah ng'shi law güi cu ak cang ah mi ah pyen tu vai hlü ci.

K'chang k'khei vai ciah pyein nak ah a khin ung k'chang a van cu shin ah k'khei vai.

(1) Im kiong khüi

Im kiong khüi tumat ung cu k'chang shing (kä cu ung) k'chang ng'bum tumat cu aam tumat ung ei vai ci güi ah kiak ci.

(2) Ng'bum(kä cu ung) ng'bum ne awm ciah kiong khüi mah güi

Ng'bum(kä cu ung) ng'bum ne awm ciah kiong khüi mah güi ci cu a mi ng'phäng ng'nau ung phi kia sä, kä a mi ng'phäng nau ung phi kiak sä, ng'chu ng'la goi baw (KCU) im tumat ah m'hüt nak ung a täng ah a mi awm ah kia ung a cun cu a täng ah awm ci güi ah pyein vai ah kiak ci. A vai sü ah, Hotel güi, Phungki im güi, Ghipa m'htäi nak im güi, gaa kaap im güi phi im tumat ah pyein ah kiak ci.

(3) Ak tung pi ng'bum güi

Shin ah ng'bum ung cu im lou kä hta ciah k'chang güi, hteit shüi ciah k'chang güi, a mi hteih hton k'phei ah ng'düm tu pah ciah k'chang güi, kho hei ah ka a mi kho nawng ne gawk law ciah k'chang güi phi pyein hlü ah kiak ci nei.

(4) Geinvai ci m'htäi nak im ung awm tu ci güi

K'chang k'khei sang ung k'khei vai ci nak ah a khin ung gein vai ci güi m'htäi nak ah im ung awm tu ci güi phi k'khei tu vai ah kiak ci nei. Ngami ah awm ih nak ah khan ah teng ba ne ta k'khei nak ung ak tung pi k'khei vai ciah m'hüt ne k'khei güi vai ah kiak ci.

Kho kum 2013 k'bi cha ung k' chang k' ehi nak ung im
Ung ka ng' vai tumat ng' shi nak
[A Zuk-UNO Ngu shu nak (UNFPA) /Pyi Kyaw Myint]

**Kho kum 2014 ung Myanmar kho ah awm ciah k'chang a van cu
a hawi ka k'chang phi k'khei tu vai ah kiak ci.**

4. A hawi ah k'chang shing k'khei vai

"Kho kum (2014) ng'len cha (29) mü cawih ung awm ci a van k'khei vai ah kiak ci."

Kho kum 2014 k'chang shing k'khei sang darsein cu a im ung awm ciah k'chang ah ung cu a u phi hmuh nak ah k'khei vai ah kiak kä k'khei ne a hei im ung awm ciah k'chang ci. Shin ah m'kin nak ah a kin cu kho kum ah k'khei vai kiak ci. A hei ng'shi law ba 2014 ng'len cha (29) kho mü cawih ah kiak awn ung cu Daw Nandarsein cu a awm nak khai nei. A vai sü ah, kho kum 2014 kho mü ng'hmat law khai ah kiak ci. cawih ah Daw Yin Yin cu Daw Nandarsein ah im ah a ih tu ung a ni cu Daw Nandarsein im ung ka k'chang ah k'khei vai ah kiak ci. Shin ung cu Daw Nandarsein ah im ah a mi k'khei law ung Daw Nandarsein cu Day Yin Yin ah im ah a ih tu ah a mawng cu a im ah ka güi naw a mi hmat vai hlü ci. Daw Nan-

▲ Mandalay ung awm ciah Ko Te naw a im pei ah ka ng'hmat law khai ah kiak ci.
[A Zuk-UNO Ngu shui nak (UNFPA) /Pyi Kyaw Myin]

Tüüm vai cu Shin ah k'khei nak ung kho kiong ah awm ci a van cu k'khei vai ah kiak ci.K'chang k'khei vai ci ne m'hüüt ah a khin phlään ne ng'tüi ciah a yüüt güi cu kä kheih tu vai ah kiak ci.Cun pang ung phi a khin m'hnüt kawn ah shi kyuk ciah k'chang (a ni cu k'chang khei vai ci sang ghing sang ci) cu k'khei tu vai ah kiak ci.

5. I sang ung i güt k'chang k'khei vai

K'chang k'khei nak cu kho hnuüp (12) bi vai ah kiak ci.kho kum 2014 ng'len cha hnüp (30) ung ka awn k'bi cha hnüp (10) khüt k'khei vai ah kiak ci.

K'chang k'khei nak a ng'hnu pi bäh (2014 k'bi cha 10) ung k'chang k'khei law ci güi naw na im ah kä a mi kheih law, k'chang k'khei pyi ciah ca na im ung kä a mi tai shut ung na mi im pei ung a cun ah hmawk bi lou ciah k'chang awn hteit ne na m'htein vai. Cun ah a kia ung va ni k'khei tu güi khai ah kiak ci. Mät ah im a mi k'khei law tu vai cu k'chang tumat phäh phäh ah bi lawh vai ah kiak ci.

▲ Kho kum (2013) K'bi K'cha ung k'chang K'khei ci naw k'chang tumat a ng'shi sang
[A Zuk- UNO Ngul shui nak ng'bum (UNFPA)
Pyi Kyaw Myint]

Kho Kum 2013, ng'Len Cha La ng'bi cha ung K'Chang
K'Khe ci naw ng' bi ng'lawh nak seng tu mat ung ak
K'Khei Sang
Zuk-UNO Ngui shui nak (UNFPA)/ Pyi Kyaw Myint

6. I ah ng'pyi khai ah k'khei vai?

K'chang k'khei sang ah a khin ung k'chang k'khei ciah bi lawh k'chang cu a k'khei vai ah im güi cu ng'küm khai ah k'khei khai ah kiak ci. Ng'shi thäh vai güi cu im ung ka pyein sak hning ciah a ng'vai awn ng'shi thäh vai nei. A m'shah im ung cu 2 phi ng'shi vai ah kiak ci. Im tung güi ung ng'chak se ng'shii nak güi cu minute (25) vai shou hning ci nei. (KCU) pyein sak hning ciah k'chang awn ng'shi vai ah kiak ci. Cun pang ung phi ng'yak hlü gah vai ah a hei im ah ka phi khü ne ng'shi tu hning ah kiak ci. k'chang kheih vai ah m'khin nak ah a khin ung k'chang law khai naw i hnüüp ung na im ah k'chang a k'khei law vai ah ng'hnüüp cu ni m'htein law ma khai ah kiak ci.

K'chang k'khei nak cu kho mü cawih ah im ah awm tu ci va k'khei vai ah kiak ci. Im ah kä awm ciah kiong khüi k'chang güi phi Myanmar kho ah a mi awm ung a mi awm nak ah k'khei tu khai güi ah kiak ci.

Na im Eainhtawngsu Card ung a awm tu la kä a awm tu ni ng'shi vai ah kä kiak ci. A cun phi a na m'hnuh vai kä hlü khai.

Kho kum 2013 ung ng' shi thäh nak ah ng' shi ca gui

[A Zuk- Nguí shui nakng' bum (UNFPA)/Pyi Kyaw Myint]

K'Chang K'Khei nak shüm ung ,K'Chang K'Khei ci gui naw a mi

k'khei pyi im ung hmat ba nak bi ci gui

Zuk-UNO Nguí shui nak (UNFPA)/ Pyi Kyaw Myint

7. K'chang k'khei nak ng'thu m'khän

(7-1) m'yiih vai güi

K'chang k'khei sang ung ng'shi k'htäih güi a van cu m'yiih yawp vai ah kiak ne k'chang k'khei nak vai ung bäng bi bi nak vai ah kiak ne a hei güi täng a van ung m'yiih yawp vai ah kiak ci nei. Pyein hlü cu shi ung gah law k'chang shing güi awn k'chang k'khei nak ung ka ng'vai güi (KCU) k'ye (police) ng'vai güi naw ng'loh ng'hton sak nak awm khai ah bi nak vai ah kä kiak ci nei. k'chang k'khei khai güi cu a shin ah hmawk ah bi kä a mi bi pha ung ng'phyun pyi ci güi ah kiak ci. Nga mi awn m'thein tu güi cu k'chang hei güi naw a mi hmat law tu ah a kia ung nga mi cu m'kat nak gah khai güi ah kiak ci nei.

K'khei päng k'chang ah ng'ming cu shi ung guk vai ah kiak ci. k'chang a pawih nak (KCU) k'chang k'khei a ng'shak nak kä a awm vai ah hmawk shin ah bi ah kiak ci. A m'shah güi ung cu ng'ming awm pyi ci güi ung ka teng ba vai phi awm khai nei. A vai sü ah – k'chang k'khei ci cu na im ah gawk law tu cang ne na kiong khüi ah awm tu ci van küm khai ah a k'khei la kä a k'khei cu na im ah awm ciah (Einghtawngsu Card) awn m'täng nak güi phi awm khai ah kiak ci nei. Cun te k'chang k'khei ci cu na im ah a gawk law ung na im ah awm tu ci cu (Einghtawngsu Card) ung kä a awm tu ung phi k'khei vai ah kiak ne a cun ah hmawk u phi m'kaat vai kä awm khai ah kiak ci.

Kho kum (2013) ung pyan ah k'chang k'khei nak ng'thu m'khän cu pyein khai ah kaat nak kä a awm vai ah pyan ah kiak ci. k'chang k'khei law ci naw na pyein k'sak vai güi a ni nawng peit (KCU) a ni m'kaat hlü a awm law ung a ni cu kho kum (2013 ung pyan ah ng'thu m'khän awm m'kaat vai ah kiak ci. A shin ah mäih güi a awm law ung kho päng ng'bum k'chang k'khei nak ng'vai (KCU) Ye ng'vai (Police) güi awn na chak hning ci nei.

(7-2) k'chang k'khei nak ung bi lawh tu vai cu pigaw k'chang van ah maa mawng ah kiak ci.

Myanmar kho cu pigaw k'chang van ah bi lawh nak hning (opportunity) cu ak tung ah hta ci nei. K'chang k'khei law ung phi bi lawh hnüün thawh püi nak, a mi ah ng'shi thäh pyein nak, ak cang güi pyein nak ci güi cu pigaw k'kchang van naw bi vai ah kiak ci.

K'chang k'khei vai ah m'khiin na a khin ung Myanmar kho ah awm tu ci a van cu k'khei hning ah kiak ci.A vai sü ah k'chang tumat mat cu a mi k'khei vai ah a dam ung kho uk ci ng'vai güi awn m'htein vai ah kiak ci.Nga mi naw phi i kä a mi bi hlawt ung ng'thu m'khän güi awn bi bi vai ah kiak law khai. Pigaw k'chang van naw a mi ah ng'shi pyein tu vai la ak cang güi pyein vai cu ma mawng k'tung ah tha vai ah kiak ci.A shi ung cu a mi ah ng'shi mät ah im kiong khüi ah a mawng cu a van pyein vai nei.

K'chang k'khei sang shin güi cu ng'thu m'khän tha güi awn kä ng'käk sei ngaih nak vai hlü ci.

- (a) A mi ah khei vai ah dam nak
- (b) Hnih vei (2) a mi ah k'khei vai ah awm nak
- (c) A mi ah ng'shi hlei ah pyein nak
- (d) K'chang k'khei law ci (KCU) bi bi khai ah k'chang güi
- (e) kioh ne bi a mi bi k'sho shü sak güi

Myanmar Kho ung Kho Kum(30) a Kawn ah bi vai K'Chang shing La im tung K'Khei nak Kho kum(2014) bi nak ung a tung pi ah bi
Khai ah K'Chang tääp nak bum ng'vai U Nyi Nyi La bi Lo K'Chang gui
Zuk-UNO Nguí shui nak (UNFPA)/ Pyi Kyaw Myint

8. Shin gui k'khei yawp ung I gui ni m'thein ba gui vai

Myanmar kho ung kho kum 2014 k'chang kheih law yawp awn ah mi gah hning vai ah a bā nak güi cu

- (a) Myanmar kho kiong ah kho uk nak la k'chang shing
- (b) Kho kum ng'bum güi ah ng'cha nak
- (c) Ca hmat nak Percentage(Guk thei Phat thei ciah k'chang shing)
- (d) Bi bi nak, a bi vai kä awm pha ciah k'chang shing
- (e) A ghou ng'kheem
- (f) K'pa k'khüi güi la a mi khawih hnah
- (g) Awm nak ah im ah ng'cha nak güi
- (h) Tui gah nak, mei gah nak la a hei güi ung ng'pha tu nak
- (i) A ng'hmaw ah ng'tüi nak la shih nak
- (j) Kho kiong/kho pung ah ng'kawn nak güi....

Kho kum (2014) k'chang shing la im k'khei nak cu kho uk nak a ng'yäh chan nak bi nak ung hmat phya ci güi hmat nak vai ah ak daa pi ah bi na bi peit güi hning khai ah kiak ci.

(8.1) Ng'thei ng'thang nak

K'chang k'khei nak ung ka awn k'chang van ah ca hmat nak güi kyawng a mi kai nak güi hmat law vai ah kiak ne ngawi täng ah ak ni pi kiak khai ah bi bi hning vai ah kiak ci.

- (a) Ca guk thei, Ca phat thei ciah k'chang shing (Percentage)
- (b) Kyawng kai man ci güi ah k'chang shing la a mi ng'thei nak tan ak daa pi
- (c) Kyawng a kai vai ah khin tu ve sei ca kä ng'thei tu hlawt ciah a ng'hmaw güi

A khan ah ni m'thein tu güi cu ng'thei ng'thang nak ung hnuu shüt ciah a ng'hmaw güi la i ah kho ung awm ci güi ci cu hmat nak vai ah kiak ci. Kho uk nak la a hei a hei ng'bum güi naw a mi bi ah ca hmat nak vai güi cu bä pi khai ah bi ah kiak ci. A mi ng'thei thang nak la a mi ng'pyi ng'päng nak güi, hnu mi la k'pami ah ng'lak ung ng'thei thang nak ah bä nak güi cu hmat vai ah kiak ci.

(8.3) Bi bi nak

Kho kiong ah bi bi khai a awm vai ah hmawk k'chang i chü bi bi hning khai cun phi hmat vai ak daa ah hlü ci. Cun ah a kia law ung kho uk ci güi naw cu k'chang k'khei nak ung ka teng ba ne mi kho ah k'chang i chü bi bi hlawt khai cu m'khin ba khai güi nei.

(8.2) Gai gawng nak

K'chang k'khei nak ung gai gawng nak ci cu ak tung ah kä awm sei phi kho uk nak ung gai gawng nak cu pigaw k'chang van ah hmawk ak tung ah hlü ci nei. Pigaw tumat ah a k'chang güi cu pigaw tumat ah ta a mi shi nak a daa tu ba laih laih ah a kia ung a cun ah pigaw cu gai gawng nak täng ah k'tung nak pi vai cu hmat law vai ah kiak ci. A cun ah mäih ah a ng'hmaw yüüt güi ah gai nak ah hmawk nu la ng'hmaw m'htäi nak güi, a ng'hmaw güi ah gai gawng nak phi ngak tüh hlawt vai ah kiak ci. Cun ah bi nak vai ah hmawk sei lung sei tüi güi phi ak daa hlü law khai ah kiak ci. A cun peit nak güi phi ak daa ah bi vai hlü ci nei.

Bi bi nak güi shui yaap nak ung cu kho kum (2014) ung k'chang k'khei nak teng ba ne a bi awm ciah k'chang, a bi ah bi lawh, a bi kä awm pha ciah k'chang ciah k'pai hning vai ah kiak ci.

- (a) A bi awm ci la i ah mäih a bi
- (b) A bi kä awm ci la a kho kum, kho a i sang ung a awm tu
- (c) Kyawng (KCU) a hei ng'htei thang nak a bi sang, a ng'pyi law ung a bi vai i awm khai

(8.4) Hnu mi güi ah bi bi nak

K'chang güi ah küm be ne bi lawh nak güi ung ng'hnu mi güi ah bi bi tu nak cu ng'hmuh hmat nak, kho uk nak güi ung phi a keen sang hmuh hning ah kiak ci. k'chang k'khei law awn ah shin güi cu hmat hning ah kiak ci.

- (a) Hnumi k'chang shing la kho van ung I chü a mi awm

(b) Hnumi güi ah ng'thei thang nak, a bi bi la a mi ng'phaa tu nak

(c) A kiong khüi awm ciah ng'hnumi k'chang shing

(8.5) Im k'khei nak

Mi kho ah im lo awm khai ah pyam htam ah mäih ah awm nak ah im ni ba pi khai ah pyan vai güi ak daa awm se k'chang k'khei nak awn a täng ah im k'khei ung shin güi phi hmat tu vai ah kiak ci.

(a) Im i ah mäih ung k'chang ak daa pi a mi awm la a mi htung mang

(b) Electronic mei gah tu nak la gah hning ciah im tung

(c) Awk tui gah tu nak la tui ak ni gah nak hning la cun kä gah tu pha ciah kiong khüi güi i chü a awm

(d) Gai gawng nak täng ah a mi htäi tu nak, ngawi täng ah a ng'yäh chaan nak hnij

(8.6) K'chang k'khei nak ung hmat law güi a hei ung mang ba nak

K'chang k'khei sang hmat law güi cu a hei ung phi mang ba hning ah kiak ci.

(a) Kho ah ng'yäh k'chan nak bi nak

(b) Sum lei nak, kho hei ah ka awn sum lei nak, yoih tuk nak güi täng ah hlü ci gü hmat hning vai ah kiak ci.

9. K'khei nak vai hmawk maa ne a na bi gui

K'chang k'khei nak vai ah hmawk maa ne a na bi güi cu bi bi law k'cang ung ak ni ah m'khüt hning vai ah kiak ci nei. Kho kum 2014 k'chang k'khei nak ung maa ne a na bi güi cu

(9.1) K'chang k'khei nak vai ah hmuun m'hnüt nak

Myanmar kho ah tu bäih chü kho uk nak ung hmuun m'hnüt nak cu Myaypone(Map) güi awn tha ah kiak ci. ng'bum a k'lääm ung ka awn a ng'gho ciah k'pai ne tha ah kiak ci. k'chang k'khei vai ci ne m'hnüt ah kho hnüp (12) ah kiong ung k'chang k'khei khai tumat cu ak k'khei nak vai ah hmuun m'hnüt peit vai ah kiak ci. A cun ah hmuun phäh phäh m'hnüt ne tha nak awn a ng'cawng ng'shak nak güi phi keen khai ah kiak ci.

(9.2) k'chang k'khei nak shüm

Kho kum (2014) k'chang k'khei nak ung bi a ng'hlawi vai hmawk, bi law k'cang ung ak ni ah bi hning la kä bi hning hmat nak vai, ng'shih thäh nak güi pigaw k'chang güi naw a mi pyein hlawt güi hmat vai ah hawk k'chang k'khei nak shüm cu kho kum (2013) ng'len cha(March) 30 ung ka awn k'bi cha (Aprial) 10 khüt pigaw ng'bum (15) la im ng'bum (5) cu k'khei shüm ah kiak ci. A shin ah k'chang k'khei shüm cu kho kum 2014 k'chang k'khei law nak cang ung ak daa ah a bä nak awm khai ah kiak ci.

◀
Kho kum 2014 ung im la k'chang k'khei nak ung Mang vai ah Myay pone (map) 100000 cu k'chang Khei nak naw mang khai ah kiak
(A Zuk-UNO Ngu shui nak(UNFPA)/Pyi Kyaw Myint

(9.3) kho ung ng'vai güi la pigaw k'chang güi ah bi lawh püi gah tang nak (m'thein m'kaan nak la khüi phawng tu güi nak)

Bä kiäp ne kho ng'pha ciah k'chang shing k'khei nak bi hning vai hmawk bi lo khai ah ng'vai güi la pigaw k'chang güi cu k'chang k'khei nak ah a mawng ng'shing se a mi hmat vai hlü neta bi lawh hnün thawh tu hning vai phi hlü ci. Cun ah pigaw k'chang güi naw k'shing hmat u ne nga mi naw mä a mi bi lawh law tu ba ung cu....

- (a) Kho bi bi ci güi, ng'vai güi la pigaw k'chang güi naw k'chang k'khei nak ah bä nak a mi hmat law nak
- (b) Myanmar kho kiong ah awm ciah pigaw k'chang güi ah awm m'dang khai cu pigaw k'chang van naw bi lawh vai a ah mawng hmat law nak
- (c) K'chang k'khei nak ng'pyi ng'päng khai ah bi hning vai ah pigaw ng'vai güi, bi lawh k'chang güi la a hei ng'bum güi naw a mi ma mawng a mi hmat hning nak
- (d) K'chang k'khei sang ung pigaw k'chang van ah hnün thawh püi gah law nak
- (e) Kho uk nak van (Kho Päng ng'bum/Taing kho nu/kho van, Mangaw,pigaw k'lääm, im ng'bum) ung awm ciah k'chang k'khei nak committee a bi lawh nak ung hnün thou tu püi nak....

**Küm be ciah k'chang khei nak naw kho van cu bæ ciah kho
Na thon pe gui khai ah kiak ci.**

10. Nang ah bi tu vai

Myanmar kho ung kho kum (2014) k'chang k'khei nak ung k'chang päng cu a k'tung ah hlü ci nei. Ak tung pi ah Hlawttaw k'chang güi,kho bi bi ciah k'chang güi, yum nak khaw-ih hnah nak ung bi bi ciah k'chang güi, püi paw k'chang ah ng'vai güi,kho päng ng'bum wongyi k'tung güi, Kho/mang gaw/pigaw/ im ng'bum uk ciah ng'vai güi cun güi ah bi law vai cu ak tung ah hlü ci.Ak cang ah küm be ciah k'chang k'khei nak naw va kho ni bää sak khai ah kiak ci. K'chang k'khei nak ung a cu ung ka ng'vai güi awn ng'dawn ne shin güi bi vai ah kiak khai.

(a) K'chang k'khei nak ah a mawng güi cu ak ni ah hmat tu ne a hei güi naw a mi hmat tu vai ah bi bi nak

(b) Mät ah im pei lo ng'gi, teih püi paw k'chang güi awn k'chang k'khei nak ah a mawng güi m'thein tu nak (k'chang k'khei nak ung a k'tung pi cu k'chang van a bi law tu nak ah kiak ci.

(c) K'chang k'khei nak a mawng, a hei hmat vai güi ung k'chang güi ah ngaih m'shak vai ah bi lawh nak güi maih khai ah k'tha nak vai

(d) Ng'thung ng'thang ng'vai güi,pigaw k'chang (KCU)a hei tumatmat naw a na ng'shi law ung k'chang k'khei nak ah a mawg cu m'thein tu vai (a mi ah ng'shi law ung pyein vai güi cu shin ah cauk ung hmat hning ah mäih ah ar;wwfaomar;cGef;ESifh tajzrsm; ciah ca uk ung phi hmuh hning ah kiak ci.

(e) K'chang k'khei nak ah küm be nak, dou chan nak hning ah hmawk bää kiäp ciah m'tu m'täng nak güi peit thei nak

Kä na pyein thei vai ah ng'shi a awm law ung kho päng ng'bum ng'vai Naypyitaw ah phi kia, na im ng'bum ung ka ng'vai awn phi na ng'shi thäh tu ba hning ci nei.m'cüüm ne a hei na pyein ah ta mä a khin pe ne ng'shi thäh ba cang ne na pyein cu bää pi khai ah kiak ci. M'cüüm ne pyein güi a ng'cawng law ung pyang m'tham ba vai güi ak daa awn law khai ah kiak ci nei.

11. Media ah bi lawh vai

K'chang k'khei nak im güi cu a ng'täi se media güi awn ng'dawn ne bi bi khai ah kiak ci.

Ng'thu ng'thang bi lawh nak ung ka ng'vai güi, hmuu hmat nak la m'thein m'kaan ba nak ung ng'vai güi la a hei media ung ka ng'vai güi cu kho kum (2014) k'chang van la im tung k'khei nak ah hmawk ak ni pi teih püi ah kiak ci. K'chang k'khei law vai ung hlü ciah hmat phya ci güi cu media ung ka awn pigaw k'chang van ah hmu ah gawk khai ah bi lawh vai ah kiak ci. K'chang k'khei nak ung ka güi la Media k'chang güi cu ng'khawt sheng ne bi bi vai ah kiak ne ng'thung ng'thang ung ka bi lawh k'chang güi awn phi ng'kut ng'pang thei vai ah kia ci. K'chang k'khei nak ung ka ng'vai güi cu shin güi bi khai güi ah kiak ci.

K'Chang K'Khei nak ung hlü Khai gui cu Daw Khine Khine Soe La a ng'bum gui naw ma na ne bi Khai gui Kiakci.
Zuk-UNO Ngu shui nak (UNFPA)/ Pyi Kyaw Myint

12. Kho kum 2014 k'chang khei sang

ng'shi vai ah ng'thu gui

K'chang k'khei sang ung k'chang k'khei law ci güi ah ng'shi thäh nak güi cu kä hlü ci haw ah ngaih nak güi phi awm hning khai ah kiak ci. Cun pang ung phi shin ah ng'shi nak vai cu a bä nak ak daa awm khai ah kiak ci. Cun ah kiak se a mi ah ng'shii a van mi m'thein tu hning vai ak daa ah hlü ci nei.

K'chang k'khei nak ung ng'shii thäh vai cu shin ah ng'yak nak hlü güi awn ng'shi vai ah kiak ci nei.

(a) Ng'ming

Ng'shi pyein ciah ng'ming güi cu k'chang k'khei nak (KCU) a hei täng ah mang vai kä kiak khai nei. Kiong khüi tumat ung kiong khüi ah ka a pawih shut nak (KCU)m'hnih k'khei nak kä a awm vai ah tumat phäh phäh a ng'ming güi ng'shi ah kiak ci nei.A vai sü ah k'kchang k'khei a ng'shak law hlü ung ng'ming güi teng ba ne k'khei ba vai ah kiak ci.

(b) K'pami/ng'hnumi

K'pami la ng'hnumi ah k'chang shing cu hmat vai hlü ci.A vai sü ah k'pami la ng'hnumi ah ghin awm nak(KCU) ng'yäh chan nak m'tu m'täng hning vai ah hmawk kiak ci. K'pami la ng'hnumi u daa tu ba hmat hning vai hlü ci. Cun gah kawn ah a i bi lawh vai cun phi nga tüh ba vai ah kiak ci.

(c) Kho kum

Kho kum güi ah ng'lak mah nak cu k'chang shing van ah däm daa law nak ak daa pi ah m'dang hning ci nei.kho tumat ung awm ciah k'chang güi ah kho kum teng neta a i hlü ci ci cu pyan m'tham ba hning ah kiak ci. A vai sü ah a kho kum (5) ah kaa ung awm ciah a ng'hmaw a daa ung heng kum pi kum täng ca ng'thein nak (kyawng) im la ca m'thei

khai ah saya/sayama i chü hlü khai cu m'khin hning ah kiak ci.

(d) Kiong khüi i ah kia ne awm tu

Kiong khüi ung i ah kia ne awm tu ci nak ung kiong khüi ung mät cu hta ma? Nu ma? Pa ma? ciah pyein hlü ah kiak ci. A shin güi a ng'shing ung cu mi Myanmar kho ah k'chang van ah awm ih nak I hlawk ah a ng'yäh chan law nak a awm cu mi hmat hning khai ah kiak ci.

(e) Kiong khüi ah ng'tüi sho nak

Kiong khüi tumat ah a ng'hmaw ng'tüi nak cu im khüi ah ng'yäh chan nak m'dang hning ciah kiak ci. Ak daa pi ung kho kum ng'vai pyi ne ng'chu ng'laa nak cu a ng'hmaw keen sak ci ah kiak ci. Kho ak daa teng ah kiak ung cei mah pyi ciah ng'hnumi güi cu kä cei mah pha ciah ng'hnumi güi ah ta a mi httaa daa tu ba ciah hmuh hning ah kiak ci. ng'hnumi tumat ah hta khin cu a ni ah a kho kum awn ak daa ah ng'thu pyein khai ah kiak ci. a kho kum 30 ung hta htük ci cu a kho kum 20 ung hta htük ci ah ta a hta keen tu ba khai ah kiak ci.

(f) K'khawih hnah yum hnii nak

K'khawih hnah yum m'hnii nak naw k'chang güi ah awm ih ak daa ah a pyan nak awm ne thung güi cun phi ak daa ah a ng'cha nak sak hmuh hning ah kiak ci. Cun ah kiak se

k'chang ak daa pi cu a mi khawih hnah nak awn a mi awn güi hmat hning vai ah kiak ci. Yum m'hnii khawih hnah nak cu k'chang shing hmat nak la thung m'htäi nak ung ak daa ah a ng'hmat nak hning hmuh ah kiak ci.

(g) K'pa k'khui güi

K'chang tumat phäh phäh ah k'pa khüi naw phi a mi k'pa k'küi ah thung m'dang hning ne k'chang güi ah khan ah ak daa ah bi bi hning ci nei. A m'shah güi ung m'kin ah ta k'chang a daa nak (KCU) k'chang a keen nak a awm law cu k'pa khüi güi ah ng'cha nak awm se ciah phi hmuh hning ah kiak ci. k'pa k'khüi güi ah ng'cha nak güi teng ne ngami ah awm nak pigaw ah ng'cha nak a mi ng'kawn nak kho güi, Ca a mi ng'thei ng'thang tu nak hning, a mi bi lawh güi la a hei k'pa k'khüi güi awn a mi ng'dawn law nak güi teng ne ta ngami cu i k'pa k'khüi kiak ci güi ah a mawng, a cä ka awn a täng ba la a ng'cha law nak güi cun phi shui yap ba hning ah kiak ci.

(h) A k'gho ng'kheem güi ah awm tu nak

Shin ah ng'thu ng'shi nak awn mi kho ah a k'gho ng'kheem güi ah awm tu nak la a mi kho kum ah ng'cha nak, a mi awm nak güi ah ng'cha nak la nga mi ah a mi hlü güi cu mi hmat hning khai ah kiak ci. Shin güi cu a k'gho ng'kheem güi i ah m'htäi vai ci i chü m'htäi vai cu hmat hning vai ah kiak ci.

(i) Ng'kawn shüi ciah im mah güi

(ng'tüi nak ah pigaw/mangaw, a ng'täih se awm nak, a yaan awm nak man ah pigaw/mangaw, ng'kawn nak ah a mawng)

Shin güi hmat nak awn kho kiong ah pigaw k'chang güi ah ng'kawn nak shüi ng'dang law khai ah kiak ci. Ak tung pi ah pigaw güi ung ka awn mangaw täng ah a mi ng'plawn tu hmat pi vai hlü ci.

A shin güi hmat nak naw cu ngawi ah Myanmar kho ah k'chang a daa law nak, awm nak vai ah im la bi bi nak güi cawh kyan peit nak hning bi lawh nak vai ah kiak ci

(j) Ng'thei ng'thang nak

Shin ng'shi nak ung ka awn gah law naw cu k'chang güi ah ca hmat nak la hlü ba ciah ng'thei ng'thang nak güi hmat nak la kho uk nak la kho kum ah ng'cha nak güi ah hmawk phi hmat nak thei vai ah bää ci nei. K'chang k'khei nak cu k'pami la ng'hnumi güi ah ng'lak la k'pa k'khui güi ng'lak ah ca hmat nak la kä hmat nak güi cu ng'cha se hmat hning vai ah kiak ci.

(k) Sum lei nak täng ah bi lawk nak

K'chang k'khei nak cu k'chang güi ah bi bi lawh nak, a mi bi a awm nak la kä a awm nak güi m'dang hning ciah kiak ci.

K'chang k'khei nak kä bi pha ung tukum a mi bi lawh güi hmat nak awn a kum tä se k'chang güi ah bi lawh güi hmat hning vai ah kiak ci.bi lawh ah a mawng güi ng'shi nak awn cu mi kho kyong ah k'pami ng'hnumi güi ah a mi hmuu hmat nak güi cu na hmat sak güi khai ah kiak ci.A shin güi naw cu kho uk ci güi ah hmawk kä täng ciah bi lawh nak güi na pyang pe güi hning khai ah kiak ci.

(l) im la im kiong khüi htung mang güi

Shin ah ng'shi thäh nak güi awn cu Myanmar kho ah im i mäih ung k'chang güi awm ci güi ci cu mi hmat hning khai ah kiak ci. Cun bäng kä kiak se awk tui gah nak güi, mei gah nak güi, ei shon nak mei la ng'no k'pyam nak güi phi hmat law vai ah kiak ci. A shin güi a van hmat law ung cu Myanmar kho ung pyan m'tham vai ah im i chü awm ci la ng'yäh chang khai ah pyan ba vai i chü awm ci ci cu hmat hning vai ah kiak ci.

(m) k'tu kum khüt kiong khui ung shi ci güi

Shin ah ng'shi hmat nak awn ghi ng'vai güi ah shi maih nak hmat law hning vai ah kiak ci. A k'tung pi ah kää mah ciah nu güi ah shi maih nak a awm güi phi mi hmat hning khai nei. A cun güi hmat law ung mi Myanmar kho ah gai gawng nak i chü hlü ci cu hmat vai ah kiak ne a k'tung pi ah phi kiak ci nei.

(n) Kho hei ah gawk ciah Myanmar k'chang güi

A yaan Myanmar kho ah awm te ci a hei kho ah ng'kawn ci (KCU) bi bi tu ci güi cun phi k'khei vai ah kiak ci. Tubäih chü Myanmar kho cu kho hei güi awn ng'khawt sheng nak phi ak daa pyan law pyi ah kiak se Myanmar kho ah law ba hlü ci phung a law ba hning khai kiak se law ba khai güi phi k'khei tu vai nei. Cun bäng kä kiak se kho hei ah a mi hteh ah a awm güi phi hmat hning vai kiak ne, a mi law ba ung phi hlü ciah bi lawh peit vai güi awm law khai ah kiak ci.

13. K'cang k'khei nak m'thein ba nak

Kho kum (2014) k'chang k'khei nak ung ka awn gah law ah k'chang shing güi m'cun nak, shui yap ba nak güi cu Compuuter set güi awn bi lo thei ci güi naw bi ba khai ah kiak ci. K'chang k'khei law ung hmat law güi cu shin ah a mawng (3) awn m'dang ba vai ah kiak ci.

- Ak maa pi bäh k'khei nak cu kho kum (2014), m'tupi cha ung m'dang nak
- A ng'pyi päng k'khei nak cu kho kum (2015) ng'len cha ung m'dang nak
- A shin güi tein ba ne bi lawh vai hlü ci güi la m'hnüt bäi nak güi cu kho kum (2015) m'hno cha ung ka awn pyein sak law nak güi

14. Kho kum 2014 k'khei nak vai hmawk ca ng'maa gui

- **K'chang k'khei nak vai ah hmawk ngui cu American Dollar käp (58.6) law khai ah m'khin ah kiak ci.**

Tu bäh kho uk nak ung ka naw (Asoeya) kho uk nak ung ka American Dollar käp (15) cu pe khai ah kiak ci. Kulatamehka(UN) ng'bum (UNFPA) naw phi a shin bi nak vai ah Dollar käp (5), Australia kho van ng'yäh chan nak (Australia Aid for International Development) naw phi American Dollar (2.8) la (DFID) naw phi American Dollar käp (15) awn na guum gü khai ah kiak ci. Hlü ba ciah ghui ngui güi phi a hei ng'bum güi naw a mi ah guum vai ah bi sang ah kiak ci.

- **K'chang k'khei khai ah tüih vai güi cu (140000) law khai ah ngaih nak awm ci.**

Shin ah m'khin nak ung cu k'chang k'khei khai cu (100000), bi law püi güi khai ah ng'vai (20000) la kho van ung bi lo hning ne m'thei m'thang güi khai ah ng'vai (5000) ciah m'khin nei.

- Tu bäh k'chang k'khei vai ah bi lawh nak ung kho (15) ung ka hmuu hmat ciah ng'vai güi awn ng'dawn ne bi ah kiak ci.
- K'chang k'khei nak vai ah myay pone (map) cu m'khin nak ah (170000) vai hlü khai ah kiak ci.

- Myanmar kho ah k'chang k'khei nak hmun cu (100000) ah k'pai ah kiak ci. k'chang k'khei sang ung k'chang k'khei ci güi cu a mi k'khei nak vai ah hmuun küm khai ah k'khei khai güi nei. A mi k'khei sang ung küm se a mi k'khei hning vai ah hmawk myay pone (map) güi peit güi vai ah kiak ci.
- Kho kum (2014) k'chang k'khei nak ung cu ng'shi thäh nak (41) vai awm khai nei. A cun cu m'va ca la English ca awn guk ah kiak ci. Cun pang ung phi k'chang k'khei nak hmuun ung ka pigaw k'chang güi ah ng'thuu awn ng'shi vai ah kiak ci.
- Tu bäh k'khei law cang ung va a van küm se ng'dang law khai ah kiak ci.
- Myanmar kho ah im kiong khui täm käp (11) vai awm ci nei.

Kho van K'Chang Shing tääp K'Khei nak ah kia ne Kho Kiong ah awm ci K'Chang päng K'Khei tu vai hlü ci.

15. Khüüp nak

K'chang k'khei nak ci cu bi lawh vai a daa ah mäih ah a ng'cawng nak vai güi phi ak daa ah awm ci nei. Kho uk nak ung kho ah ng'yäih chan nak hmuu hning vai ah hmawk k'chang tääp nak bawi phung naw k'thaa na tu pang se phi pigaw k'chang güi naw kä hnün thawh püi güi ung ta shin cu küm päng se kä ng'pyi hlawt khai ah kiak ci. K'chang k'khei nak ah a mawng la bü nak güi hmat ung va pigaw k'chang güi naw phi na hnün thou püi güi hning khai ah kiak ci.

K'chang k'khei law sang ung pigaw k'chang u naw phi shin ah bi lawh nak ung na mi ah pawng tu püi vai ah k'chang tääp nak bawi phung naw ka mi ng'ya hlü ci nei. Mi kho la mi k'chang k'thai güi ah hmawk kho kum (2014) ung k'chang küm se mi k'khei hning vai hlü ci. Küm be ciah k'chang k'khei nak naw mi Myanmar kho ng'yäh chang sak khai ah hmat vai güi ak daa na pe güi khai ah kiak ci.

▲
Kho Kum 2013 K'Chang K'Khei sang K'Chang K'Khei ci Shing (5) cu täng pang
gui ci Daw Khin ThiDa Myit
Zuk-UNO Ngu shui nak (UNFPA)/ Pyi Kyaw Myint

Ng'hamat nak vai website

<http://www.dop.gov.mm>

<http://myanmar.unfpa.org/census>

